

Rodiklių rengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti

Rodiklių rengimas

**– inkluzinio švietimo plėtrai
Europoje vertinti**

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra

Šis raportas parengtas įgyvendinant projektą, kurį finansavo Europos mokymosi visą gyvenimą programa, skirta vietos bendruomenėms (projekto Nr. 135749-LLP-1-2007-1-DK-COMENIUS-CAM). Visa atsakomybė už publikacijos turinį tenka autoriams. Švietimo, Audiovizualinių ir kultūros projektų vykdymo agentūra nepriima jokios atsakomybės už raporte pateiktą informaciją ar jos panaudojimą.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Šio raporto leidybą rėmė Europos Komisijos Švietimo, ir kultūros generalinis direktoratas:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

Raportą redagavo Mary Kyriazopoulou ir Harald Weber, Agentūros projektų vadybininkai, vadovaudamiesi Agentūros atstovų tarybos narių, nacionalinių koordinatorių ir deleguotų nacionalinių ekspertų rodiklių srityje pastabomis ir siūlymais. Informacija apie dalyvavusius raporto rengime pateikta leidinio pabaigoje.

Publikacijos ištraukomis naudotis leidžiama tik nurodžius šaltinį. Jis turėtų būti įvardijamas taip: Kyriazopoulou, M. ir Weber, H. (redaktoriai) 2009. *Rodiklių parengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti*, Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra.

Raporto skaitmeninė versija parengta 21 kalba siekiant užtikrinti kuo didesnę informacijos prieinamumą. Elektroninę versiją galima rasti Agentūros interneto svetainėje: <http://www.european-agency.org/publications/ereports>

Viršelyje pavaizduotas: Virginie Mahieu, EESSCF mokyklos mokinio, Verviers, Belgija, paveikslas

ISBN: 978-87-92387-84-4 (Elektroninė)

ISBN: 978-87-92387-64-6 (Spausdinta)

2009

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra

Sekretoriatas
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark (Danija)
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Briuselio būstinė
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels Belgium (Belgija)
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

TURINYS

1. ĮŽANGINIS ŽODIS.....	5
2. ĮVADAS	7
3. SANDARA IR PAGRINDIMAS.....	9
4. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI.....	11
5. SAMPRATOS IR DEFINICIJOS.....	13
5.1 Inkluzija.....	13
5.2 Politikos rodikliai	14
6. SPECIALIOJO UGDYMO IR INKLIUZINIO ŠVIETIMO RODIKLIAI.....	18
7. RODIKLIŲ RENGIMAS PROJEKTO EIGOJE	21
7.1 Sritys.....	24
7.2 Prielaidos.....	25
7.3 Rodikliai	27
8. SAŠAJOS SU TEMINIAIS PROJEKTAIS	34
9. TOLESNI ŽINGSNIAI	36
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	40
SPECIALIŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS.....	42
DALYVAVUSIŲ PROJEKTE EKSPERTŲ SĄRAŠAS	43

1. ĮŽANGINIS ŽODIS

Šiame raporte pateikiamos esminės įžvalgos projekto, kurį vykdė Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, Atstovų tarybos nariams rekomendavus, gvildenant temą „Rodiklių rengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti“¹. Projektą finansavo Europos mokymosi visą gyvenimą programa, skirta vietos bendruomenėms, kurią inicijavo Europos Komisijos generalinis švietimo, profesinio rengimo, multilingvizmo ir kultūros direktoratas.

Švietimo ministerijų deleguoti asmenys, įtraukti į Agentūros veiklos strateginį planavimą, pasiūlė parengti rodiklių sąrašą, kuris galėtų būti naudojamas kaip įrankis inkluzinio švietimo plėtros politikos ir praktikos stebėsenai vykdyti jų šalyse. Be to, šis rodiklių sąrašas ateityje taptų įrankiu, kurį Agentūra galėtų panaudoti rinkdama duomenis apie tam tikrus pokyčius įvairiose Europos valstybėse.

Iš viso 23 valstybės – Airija, Austrija, Belgijos flamandų ir prancūzakalbių bendruomenės, Čekija, Danija, Estija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Jungtinė Karalystė (Anglija, Škotija), Kipras, Latvija, Lietuva, Malta, Norvegija Olandija, Portugalija, Prancūzija, Švedija, Šveicarija, Vengrija ir Vokietija – buvo delegavusios 32 nacionalinius ekspertus, kurie dalyvavo projekto veiklose. Ekspertų kontaktiniai duomenys pateikti raporto pabaigoje (žr. psl. 43). Ekspertų, kaip ir Agentūros atstovų tarybos narių bei nacionalinių koordinatorių indėlis siekiant projekto tikslo, buvo be galo vertingas ir lėmė šio Agentūros projekto sėkmę.

Šiame raporte aprašomos ne tik projekto veiklos, pateikiamas jų pagrindimas, įvardijami tikslai ir uždaviniai, bet nušviečiama metodologija, pateikiamas ir pirminis rodiklių sąrašas trijose srityse (teisinėje, dalyvavimo, finansavimo), susijusiose su inkluzinio švietimo plėtra. Tolesni darbai jau suplanuoti, vadovaujantis šiuo pirminiu rodiklių sąrašu, siekiant jį paversti praktiniu įrankiu, t. y. parengti specifinius rodiklius, kurie padėtų vykdyti stebėseną nacionaliniais ir europiniu lygmenimis.

¹ Raporte vartojama inkluzinio švietimo samprata atitinka Salamankos deklaracijos (1994) ir JT Neįgaliųjų teisių konvencijos (2006) nuostatas. Tai reiškia, kad inkluzinė švietimo sistema yra tikslas, kurio siekia visos šalys. Pabrėžiama, kad inkluzinis švietimas yra nuolat vykstantis procesas – o ne galutinis rezultatas – o šalių politika ir praktika yra pasiekusios skirtingą šio proceso išsivystymo lygį.

Išsami informacija apie šio projekto veiklas pateikta jo internetinėje svetainėje: www.european-agency.org/agency-projects/indicators-for-inclusive-education

Cor Meijer

Direktorius

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra

2. ĮVADAS

Šio raporto parengimo tikslas ne tik pristatyti skaitytojams pagrindinius projekto „Rodiklių parengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti“ rezultatus, bet taip pat atskleisti jo struktūrą, loginį pagrindimą, supažindinti su tikslais ir uždaviniais bei naudotais tyrimo, kurį atliko Agentūra, metodais.

Projekto tikslas, kurį apibrėžė Agentūros narių ministerijų deleguoti atstovai, buvo parengti metodologiją, kuria vadovaujantis būtų parengtas rodiklių sąrašas naudotinas nacionaliniu lygmeniu, tačiau galimas taikyti ir Europos lygmeniu, kreipiant didžiausią dėmesį į švietimo politikos ypatumus, kurie gali trukdyti inkluzinio ugdymo plėtotei mokyklose. Kelios Europos ir tarptautinės institucijos ėmėsi užduoties parengti rodiklius, leisiančius tirti ir vertinti specifinius šalių vykdomos politikos ypatumus. Šių institucijų siūlymais remtasi rengiant sąrašą rodiklių, kurie sudarys galimybę inkluzinio švietimo plėtotei tirti, vertinti, vykdyti stebėseną. Projekto metu pasiekta dviejų esminių rezultatų: pirmą, išnagrinėtos ir apibendrintos Agentūros narių deleguotų ekspertų įžvalgos ir siūlymai ir apibrėžta atitinkamų rodiklių visuma, kuriai pritarė dauguma projekto ekspertų; antra, parengtas pirminis rodiklių sąrašas, aprašyti jų taikymo praktikoje pavyzdžiai, parengti atitinkami vertinimo kriterijai (pvz. stebėsenai vykdyti).

23 valstybės delegavo 32 ekspertus, kurių užduotis buvo dalyvauti projekto veiklose. Jų kompetencijos ir patirtis tapo vertingu idėlių refleksijų, diskusijų, darbo grupių veiklos metu, o taip pat vaidino svarbų vaidmenį rengiant projekto metodologiją ir siekiant pagrindinių rezultatų. Jei ne ekspertų indėlis, sėkminga projekto eiga praktiškai nebūtų buvusi įmanoma.

Šio raporto struktūrą sudaro: po įžanginio žodžio 1 skyriuje ir šios įžangos (2 skyriuje), 3 skyriuje pateikiama viso projekto ir jo loginio pagrindimo apžvalga, siekiant skaitytojams atskleisti, koku keliu eita link pagrindinio projekto tikslo. Po to seka 4 skyrius, kuriame aptariami tikslai ir uždaviniai. 5 skyriuje aptariamos pagrindinės koncepcijos ir apibrėžimai, kuriais vadovautasi projekto metu. 6-jame skyriuje pateikiama kitokių rodiklių, naudojamų specialiujų poreikių asmenų ugdymo stebėsenos srityje Europos ir tarptautiniame lygmenyse, pavyzdžių. Projekto metodologija, kuria vadovaujantis buvo rengiami rodikliai inkluzinio švietimo plėtotei tirti, vertinti ir

stebėti yra pristatoma 7 skyriuje. Jame pateiktas sąrašas rodiklių kiekvienai iš trijų raktinių inkluzinio švietimo plėtotę lemiančių sričių: teisinei bazei, dalyvavimui ir finansavimui. 8 skyriuje nagrinėjama kaip šio projekto metu naudoti tyrimo metodai ir veiklų turinys dera su anksčiau Agentūros vykdytais darbais, būtent teminiais projektais ir jų rezultatais. Paskutiniame skyriuje analizuojama, ką reikėtų atlikti artimiausioje ateityje, siekiant užtikrinti, kad minėtų rodiklių visuma būtų iš tikrųjų naudojama švietimo stebėsenos srityje.

Šis raportas skirtas įvairioms vartotojų grupėms. Jis sudarytas tokiu būdu, kad skaitytojui, kuris, tarkime, labiausiai domisi konceptualiaja rodiklių rengimo puse, būtų patogu apie tai iš eilės perskaityti atitinkamuose skyriuose ir nereikėtų šios informacijos ieškoti po visą raporto tekstą. O skaitytojai, kuriuos visų pirma domina rodiklių visuma, visą informaciją galės rasti 7 skyriuje. 8 ir 9 skyriuose jau kalbama apie projekto dermę su dabartine Agentūros veikla ir pateikiama įžvalgų apie tai, kokius darbus reikėtų nuveikti, kad rodiklius atitinkantys vertinimo kriterijai būtų parengti ir tokiu būdu minėtų rodiklių visuma galėtų būti pradėta taikyti praktikoje.

3. SANDARA IR PAGRINDIMAS

Inkliuzinis švietimas – tai nuolat kintantis fenomenas. Jis vystėsi, o besivystydamas įgaudavo įvairių pavidalų, ir šis procesas tebesitęsia ligi šiol. Įvairiuose Agentūros leidiniuose (pvz. Watkins, 2007) aiškiai teigiama, kad „*Sampratos, politika ir praktika, susijusios su inkliuziniu švietimu, nuolat kinta visose šalyse.*“ (psl. 20) Daugelis valstybių peržiūri ir atnaujina savo teisės aktus, siekdamos pašalinti kliūtis inkliuziniam švietimui plėtotis. Šiais atvejais pokyčiai vyksta remiantis naujausiais mokslo pasiekimais arba praktine patirtimi, įgyta žvalgomųjų projektų metu, arba diegiant naujus švietimo finansavimo modelius specialiųjų poreikių asmenų ugdymo srityje, arba rengiami nauji teisės aktai, reglamentuojantys švietimo kokybės ir stebėsenos užtikrinimą. Tačiau akivaizdu, kad tam tikriems pokyčiams švietime vertinti, analizuoti ir stebėti reikalingi tinkami įrankiai.

Stebėsenai vykdyti naudojamų įrankių pagrindą dažnai sudaro tam tikrų rodiklių visuma, šie rodikliai periodiškai matuojami (būtina kiekvieno rodiklio vertinimo kriterijų sistema), ir tokiu būdu patikrinama ar numatyti tikslai ir uždaviniai buvo pasiekti. Tačiau šiuo metu esama labai mažai kokybinių ar kiekybinių rodiklių, tinkamų naudoti specialiųjų poreikių asmenų švietimo ir inkliuzinio švietimo srityje Europiniame lygmenyje. Agentūros 2006 metais Europos mastu vykdytas tyrimas atskleidė būtent tokio įrankio parengimo poreikį. Jo metu Agentūros veikloje dalyvaujančiose šalyse buvo renkami duomenys apie tai, kokie procesai ar temos specialiųjų poreikių asmenų švietime dabartiniu metu, skubos tvarka ar ateityje turėtų tapti tyrimo objektais. Tyrimo rezultatai buvo apibendrinti ir išskirti klausimai, išryškėję kaip nacionalinių švietimo sistemų prioritetai, o taip pat buvo atsižvelgta į Europos Tarybos (2000) įvardytus prioritetus minėtai sričiai tobulinti Europoje. Šiame tyrime dalyvavo 22 Europos valstybių švietimo ministerijos. Jo rezultatai aiškiai parodė, kad poreikis parengti rodiklius inkliuzinio švietimo sričiai yra ypač aktualus.

Gauti rezultatai iliustruoja dokumento „Švietimas ir profesinis rengimas Europoje: skirtingos sistemos, bendri tikslai 2010-siems: praktinė programa ateities siekiniams švietimo ir profesinio rengimo sistemose įgyvendinti“ (Europos Komisija, 2002) nuostatas. Jame įvardijama, ką reikėtų nuveikti, kad būtų pasiektas antrasis strateginis siekinys, kurį suformulavo ES šalys narės: *Padidinti švietimo ir*

profesinio rengimo prieinamumą visiems. Siekinys 2.3. Remti aktyvų pilietiškumą, lygias galimybes ir socialinę sanglaudą: „Švietimo ir profesinio rengimo sistemos vaidina svarbų vaidmenį, siekiant išlaikyti demokratiją Europoje. Pagrindinis principas, kurį reikėtų išryškinti ir juo vadovautis, teigia, kad visi piliečiai turi lygias galimybes švietimo ir profesinio rengimo sistemose, jos visiems prieinamos. Tai įpareigoja visas Sąjungos nares kreipti ypatingą dėmesį į pagalbos teikimą pažeidžiamoms visuomenės grupėms ar individams, ypač neįgaliesiems ar turintiems mokymosi sunkumų.“ (p. 25)

Projektas – tai pirmasis žingsnis, siekiant šalis aprūpinti trūkstama informacija apie rodiklius šioje srityje ir sudaryti galimybę vykdyti pokyčių stebėseną. Be to, gauta informacija ir įžvalgos, susijusios su rodikliais, bus naudinga ir įdomi įvairioms organizacijoms – pavyzdžiui Europos Komisijai.

Raporte nepateikiama informacijos apie inkluziją kaip procesą, bet siekiama pristatyti rodiklių rengimo procedūrą, vadovaujantis „iš apačios į viršų“ nuostata ir pirminių rodiklių visumą, kuriai buvo pritarta.

4. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Projekto tikslas – kurį išskėlė Agentūros narės ir projekto ekspertai – buvo parengti sąrašą rodiklių, tinkančių naudoti nacionaliniame lygmenyje, tačiau pritaikomų ir Europiniam lygmeniui, didžiausią dėmesį kreipiant į švietimo politiką, kuri gali būti skatinančiu arba stabdančiu inkluzijos plėtrą mokykloje, veiksmu.

Ypač projekto metu siekta parengti:

- Rodiklių rengimo sistemą ir metodologiją, tinkančią šiam projektui, o taip pat kitiems teminiams projektams, kuriuos Agentūra vykdys ateityje inkluzinio švietimo srityje;
- Pirminį sąrašą kiekybinių ir kokybinių rodiklių teisei bazei vertinti inkluzinio švietimo plėtros galimybių aspektu nacionaliniame lygmenyje;
- Sąrašą raktinių kiekybinių ir kokybinių rodiklių teisei bazei vertinti inkluzinio švietimo plėtros galimybių aspektu Europiniame lygmenyje.

Rodikliai, parengti projekto metu:

- Remiasi pagrindiniais anksčiau Agentūros vykdytų projektų rezultatais inkluzinio švietimo srityje;
- Remiasi Europos jaunuolių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, sąskrydžio, išdavomis (*Jaunuolių balsai: Lygių galimybių švietime užtikrinimas*, Lisabonos deklaracija, 2007; Soriano et al., 2008);
- Buvo parengti vadovaujantis „iš apačios į viršų“ metodu Europiniame lygmenyje siekiant užtikrinti jų pritaikymą skirtingose Europos valstybių švietimo sistemose.

Jau remiantis šiais rodikliais buvo formuluojami tolesni projekto uždaviniai:

- Parengti praktinį įrankį, kurį šalys galės panaudoti pokyčiams savo švietimo politikoje ir praktikoje stebėti;
- Pateikti išsamią pasirinktų trijų raktinių sričių, susijusių su inkluzinio ugdymo plėtra (teisinės bazės, finansavimo ir dalyvavimo) analizę;
- Įvardyti raktines inkluzinio ugdymo sritis, kuriose būtina atlikti tolesnius darbus;

- Pateikti įrankį, kurį Agentūra galės naudoti Europos lygmeniu rinkdama atitinkamus duomenis apie pokyčius, vykstančius įvairiose šalyse.

Siekta, kad projekto metu būtų sukurta kiekybinių ir kokybinių rodiklių visuma, ir kiekvieno rodiklio įtraukimas būtų suderintas su visomis šalimis, dalyvaujančiomis projekte. Inkluzinio švietimo sistema, kuriai vertinti bus parengta speciali rodiklių visuma, taps prieinama konstruktyviems palyginimams ir analizei bei mokymuisi vieniems iš kitų gerosios patirties (pav. veiksmingų ir sėkmingų strategijų). Taip pat siekta projekto metu kiekvienai šaliai pateikti įrankį, kurį galima būtų naudoti tobulinant savo švietimo politiką ir praktiką. Kol kas mažai yra šalių, turinčių panašių švietimo stebėsenos įrankių, paremtų rodikliais, todėl ligi šiol nėra rodiklių visumos, dėl kurios būtų buvę susitarta ir kuri leistų atlikti minėtus pokyčių tarp valstybių palyginimus ir suteiktų galimybes mokytis vieniems iš kitų. Todėl galima teigti, kad projekto metu suvienijus Europos šalių intelektines pajėgas buvo sukurta ir pridėtinė vertė, atspindinti Europinę dimensiją.

5. SAMPRATOS IR DEFINICIJOS

5.1 Inkluzija

Europoje vartojama aibė įvairių sampratų ir sąvokų, kuriomis apibrėžiamas specialiųjų poreikių asmenų ugdymas, inkluzinis švietimas ar inkluzinė mokykla, todėl projekto pradžioje buvo nuspręsta aptarti, patikslinti ir susitarti dėl tam tikrų sampratų, sąvokų ar apibrėžimų traktavimo, atsižvelgiant į jau vartojamas Agentūros publikacijose.

Agentūros veiklos centre neabejotinai yra specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ugdymo tobulinimo aspektų nagrinėjimas. Nors ir pripažįstama, kad specialusis ugdymas ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių asmenų ugdymas yra tos pačios monetos pusės, Agentūros veikla yra pagrįste *nukreipta į sistemas ir aprūpinimo klausimus*, o ne į sutrikimų rūšis ar poreikių kategorijas.

Definicijos, apibrėžiančios kas gi laikoma specialiuoju ugdymu vienoje ar kitoje šalyje, labai skiriasi. Ligi šiol nėra susitarta dėl sąvokų *negalia*, *specialusis poreikis* ar *sutrikimas*. Kituose Agentūros publikacijose (pvz. Meijer, 2003) teigiama, kad: „*Šie skirtumai traktuojant sąvokas labiau susiję su administravimu, finansavimu ar kitų aspektų reglamentavimo ypatumais, nei su specialiųjų ugdymosi poreikių paplitimo dažnumo ar jų tipų skirtybėmis*“. (psl. 126)

Nuo Agentūros veiklos pradžios ligi šių dienų jos atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad Europoje šiuo metu vyraujanti tendencija yra vystyti tokią švietimo politiką, kurios tikslas plėtoti asmenų, kuriems reikalinga specialioji pedagoginė pagalba, inkluziją įprastose bendrojo lavinimo mokyklose, aprūpinant mokytojus įvairia pagalba: papildomais darbuotojų etatais, mokymo priemonėmis, įranga, kvalifikacijos tobulinimo galimybėmis.

Daugelio šalių patirtis rodo, kad vaikų ir jaunuolių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, inkluzija yra sėkmingiausia inkluzinėse mokyklose, kurios tarnauja (beveik) visiems vietos bendruomenės vaikams. Būtent tokioje terpėje turintys specialiųjų ugdymosi poreikių gali pasiekti didžiausios pažangos mokymosi ir socialinės įtraukties srityse.

Kol kas galutinai nesusitarta, kurios ugdymosi institucijos laikomos „inkluzinėmis“. Esama Agentūros leidinių (pvz. Meijer, 2003), kur

pateikiamas toks darbinis inkluzinės ugdymosi institucijos apibrėžimas: „... *tai ugdymosi institucijos, kur specialiųjų poreikių mokiniai didžiąją savo ugdymosi laiko dalį praleidžia bendrojoje klasėje drauge su tokių poreikių neturinčiais bendraamžiais.*“ (psl. 9)

Tačiau šiuo metu esanti ugdymo institucijų ir aprūpinimo modelių įvairovė neleidžia palyginti Europoje susidariusių sąlygų. Visos šalys yra pasiekusios „*skirtingus etapus kelionės inkluzijos, nurodytos Salamankos deklaracijoje, link*“ (Peacey, 2006). Pačios „inkluzijos“ sąvokos turinys nuo to laiko, kai ją imta vartoti edukologiniame kontekste, nuolat kito. Agentūros publikacijose (pvz. Watkins, 2007) esama komentaro, iliustruojančio šį procesą: „... *pastaruoju metu kalbama apie žymiai didesnę įvairovę mokinių, patiriančių atskirties riziką, o ne vien apie tuos, kurie yra priskirti prie turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių.*“ (psl. 16) Inkluzija gali būti suprantama kaip siekis pastūmėti pačią švietimo visiems idėją toliau nei „mokymasis drauge bendrojo lavinimo mokykloje“, nes mokykloje gali būti įgyvendintas tiesiog integracijos veiksmas – reiškiantis tik buvimą su kitais toje pačioje fizinėje erdvėje – bet nebūtinai įtrauktį į vieningą ugdymosi procesą, kai bendraamžiai iš tiesų dalijasi savo patirtimi, mokosi vieni iš kitų. O inkluzija – tai kur kas daugiau, ji reiškia, kad specialiųjų poreikių mokiniams sudarytos sąlygos ugdytis pagal programas, geriausiai atitinkančias kiekvieno jų ugdymosi poreikius.

Šiame ir kituose Agentūros vykdytuose projektuose, Salamankos deklaracijoje (UNESCO, 1994) vadovautasi šiuo esminiu inkluzinį švietimą apibūdinančiu principu: „*Įprastos bendrojo lavinimo mokyklos, orientuotos į inkluzinio ugdymo įgyvendinimą, yra geriausios priemonės siekiant nugalėti diskriminacijos nuostatas, suburti vietas bendruomenes, sukurti inkluzinę visuomenę ir įgyvendinti švietimo prieinamumą visiems; dar daugiau, jos veiksmingai ugdo daugumą vaikų ir tokiu būdu padidina visos švietimo sistemos ir ai skiriamo finansavimo efektyvumą.*“ (psl. 8)

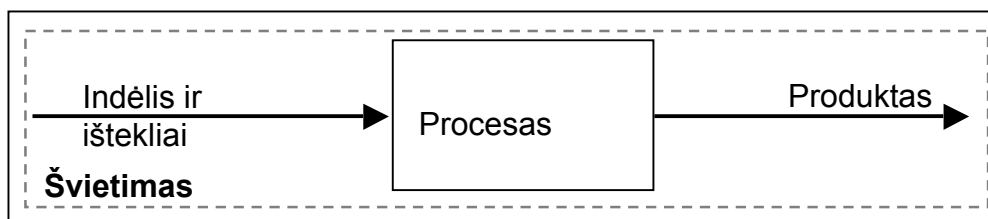
5.2 Politikos rodikliai

Šiame skyriuje nagrinėjami modelio „indėlis-procesas-produktas“ taikymo švietimo sistemoje ypatumai.

Šio raporto pabaigoje pateikiami raktinių sąvokų, vartojamų raporte, paaiškinimai.

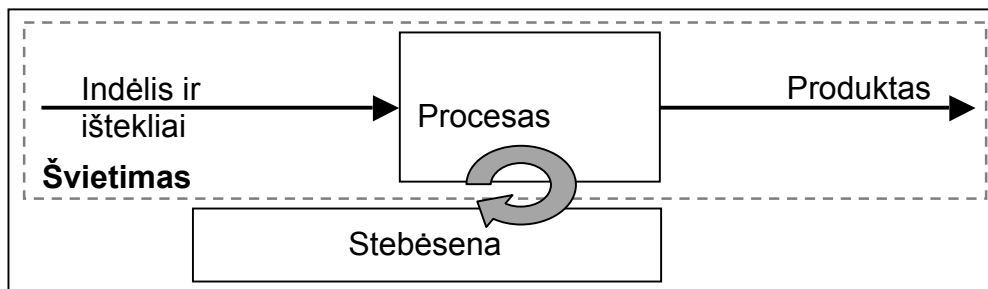
Sistemą – pavaizduotą 1 schemeje – sudaro trys elementai:

Indėlis ir ištekliai įtakoja visus aspektus sistemos, iš kurios tikimasi tam tikrų rezultatų. Švietimo srityje, indėliu ir ištekliais negali būti, pavyzdžiui, tik lėšos, ar atitinkami teisės aktai. Prie jų turi būti priskiriama ir infrastruktūra, ir mokytojų kvalifikacija. Švietime vykstantys procesai indėlius ir išteklius transformuoja į *rezultatus (outputs) ir tam tikrus produktus (outcomes)*. Nors rezultatai ir parodo vykdytų priemonių efektyvumą, pavyzdžiui, dalyvių skaičių, akademinis pasiekimas, šiame raporte atkreipiamas dėmesys į gauto „produkto“ tinkamumą, t. y. pabrėžiamas veiksmingumas, poveikis ar pasekmės, kuriuos sukėlė indėlis ir procesai, pvz. tai gali būti raštingumas, savarankiškumas ar pilietiškumas. *Procesas* visada susijęs su švietimo veikla, ar tai būtų valstybėje/mokykloje/rajone įprasta kultūra ar mokytojo kompetencijos.

1 schema: Pritaikytas švietimui modelis „indėlis-procesas-produktas“

Stebėseną – tai reguliariai, periodiškai vykdoma priežiūra ir tikrinimas, įvertinant rodiklių pasiekimų lygį ar vertę. Tai esminė bet kurio tobulintino proceso veikla, užtikrinanti atgalinį ryšį tarp tarpinio produkto ir indėlio/išteklį bei proceso koregavimo (žr. 2 schemą). Ji vykdoma įvairiai (pvz. decentralizuotoje švietimo sistemoje regiono, mokyklos mastu). Informacija gali būti skelbiama viešai arba prieinama tik asmenims, administruojantiems švietimo procesus.

2 schema: Stebėsenos taikymas modelyje „indėlis-procesas-produktas“

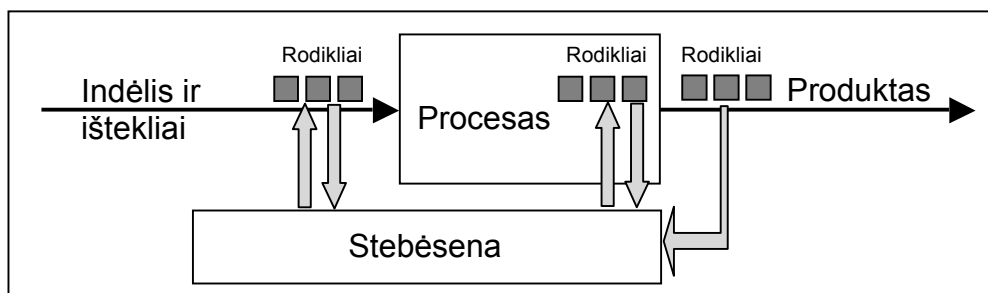
Rodikliai šio projekto kontekste gali būti laikomi jautriais „jutikliais“, sukurtais ir išdėstytais taip, kad dominančius pokyčius galima tuojau pat pastebėti, kad ir kokie menki jie bebūtų. Rodiklių įvardijimas suteikia galimybę vykdyti kryptingą pasirinkto proceso stebėseną ir sutelkti dėmesį į atitinkamas jo sritis.

Rodikliai turėtų būti:

- Susiję su visomis reikiamomis sritimis (pvz. neturėtų būti „baltų dėmių“, kuriose vykstantys pokyčiai galimai būtų nepastebėti);
- Jautrūs, kad pokyčius galima būtų pastebėti pačioje pradžioje;
- Informatyvūs, pvz. jų dėka galima būtų gauti duomenų apie pokyčių priežastis.

Dažniausiai rodikliai visų pirma nukreipti į numatyto gauti produkto sritį (pvz. rodikliai ir gairės parengti vykdyti Lisabonos deklaracijoje švietimui iškeltų uždavinių ir veiklų įgyvendinimo pažangos stebėseną), todėl kartais trūksta rodiklių, susijusių su indėliu/ištekliais ir pačiu procesu, kas padėtų suprasti dėl kurių priežasčių tas galutinis produktas keičiasi norima linkme ar nesikeičia.

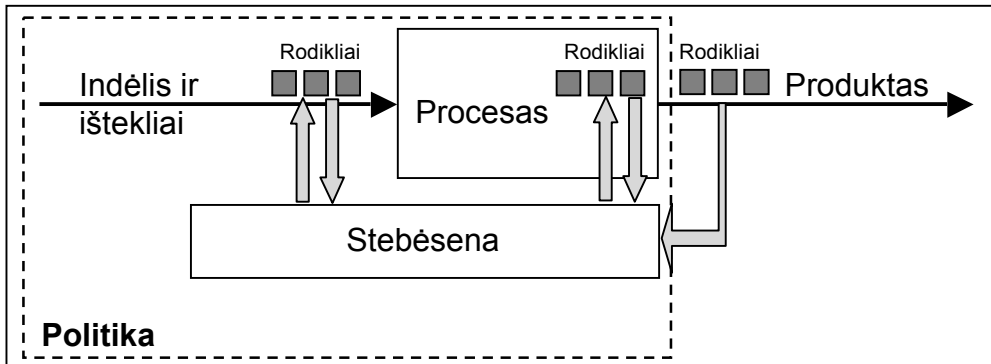
Taip yra dėl to, kad daugeliu atvejų rodikliai susiję su produktu negali būti *tiesiogiai* paveikti, vykdam stebėseną ir pastebėjus neatitikimą tarp gauto produkto rodiklio vertės ir tos jo vertės, kuri buvo numatyta. O pokyčiai aprūpinimo išteklių ar indėlio srityje, kaip ir paties proceso eigoje gali (*netiesiogiai*) įtakoti numatytą gauti produktą. Todėl svarbu atidžiai stebėti rodiklius ir kitose dviejose srityse (žr. 3 schemą).

3 schema: Rodiklių pasiskirstymas stebėsenos vykdyme

Politiką galima apibrėžti kaip sistemą įstatymų, įvairių priemonių ir veiklų visumą ir finansavimo prioritetus. Tokiu būdu, teisinė bazė yra tik politikos dalis. Tam tikroje srityje priimtas įstatymas įtvirtina

konstitucijos ir tarptautinių įstatymų nuostatas. 4 schemoje pavaizduota kaip šis apibrėžimas įsikomponuoja į indėlis-procesas-produktas modelį. Būtina pabrėžti, kad stebėsenos sistema, veikianti vietos/regiono/nacionaliniu lygmenimis taip pat turėtų būti laikoma politikos konstrukto dalimi.

4 schema: Politikos stebėsenos sistema

Teisinė bazė gali būti traktuojama kaip tam tikra sistema politiką tam tikrose srityse vienijanti į visumą, kad būtų sudaryta galimybė pasiekti atskirų specifinių tikslų politiką ėmus įgyvendinti praktikoje. Taigi, daugiausia dėmesio šiuo atveju skiriama nustatyti kaip atskirose srityse galiojančių teisės aktų tarpusavio dermei, įvairių politinių inovacijų nuoseklumui, pagrįstumui ir jų palaikymui. Kaip jau buvo pažymėta aprašant aptariamą stebėsenos modelį, teisinė bazė švietimo sistemoje priskiriama prie indėlių/išteklių, kuriais ši sistema disponuoja.

Kadangi šio projekto metu daugiausia dėmesio skirta politikos sričiai, produkto rodikliams skirtas antraeilis vaidmuo. Tačiau būtina prisiminti, kad būtent produkto srities rodikliai yra esminis informacijos šaltinis stebėsenoje, ir tai pavaizduota 3 ir 4 schemose. Taigi, projekto metu siekta parengti sąrašą stebėsenos rodiklių, nukreiptų į indėlio/išteklių sritį ir į procesus, kurie, atlikus stebėseną, leistų palyginti pokyčius nacionaliniame, Europos ar tarptautiniame lygmenyse. Iš tiesų kiekviena valstybė, naudodama rodiklius, kurie bus išsamiai parašyti tolesniuose raporto skyriuose, galės pasirengti ir aprašyti daugiau su produktu susijusių rodiklių ir tokiu būdu papildyti sistemą jau sukurtų stebėsenos rodiklių.

6. SPECIALIOJO UGDYMO IR INKLIUZINIO ŠVIETIMO RODIKLIAI

Siekiant apibendrinti patirtį specialiojo ugdymo ir inkliuzinio švietimo rodiklių stebėsenos srityje, kiekvienas dalyvavęs projekte ekspertas turėjo parengti po kelis rodiklių pavyzdžių aprašus, naudojamus Europos ir tarptautiniame lygyje. Ši medžiaga parodė, kad būta tam tikrų mokslo tyrimų ir studijų, kurių tikslas buvo pagerinti ugdymo inkliuzinėje aplinkoje kokybę. Visuose skirtinguose rodiklių sąrašuose būta rodiklių, susijusių su *indėlio*, *proceso* ir *produkto*, o taip pat *makro* (teisinė bazė, politinė ir administracinė struktūra), *meso* (mokykla, bendruomenės lygmens paslaugos), *mikro* (klasė) ir *asmens* (mokytojai, mokiniai) lygmenimis. Toliau pateikiami kelių pavyzdžių aprašai.

Inkliuzijos indeksas

Booth ir Ainscow (2002) parengė eilę rodiklių, turinčių padėti stebėti ir skatinti inkliuzinio ugdymo plėtrą mokyklose. Šis indeksas rekomenduoja mokykloms vykdyti savistabos ir pokyčių įvertinimo procesus, įvertinant atitinkamas mokyklos darbuotojų, mokinių ir jų tėvų, o taip pat vietos bendruomenės narių nuostatas. Rekomendacijose numatyta išsami kliūčių, kurios gali pasitaikyti mokinio ugdymosi ir visaverčio dalyvavimo kelyje sumažinimo analizė. Autoriai pateikia 3 dimensijų rodiklius:

- *Inkliuzinės kultūros sukūrimas* (bendruomenės subūrimas, inkliuzinio ugdymo vertybių diegimas);
- *Inkliuzinės politikos kūrimas* (mokyklos visiems kūrimas, pagalbos mokinių įvairovei remti sistemos diegimas);
- *Inkliuzinio ugdymo praktinis diegimas* (mokinių įvairovei tinkančių mokymosi būdų paieška ir realizavimas, išteklių pritraukimas).

SUP tenkinimo kokybės rodikliai

Hollenweger ir Haskell (2002) parengė sąrašą kokybės rodiklių, susijusių su švietimo indėliu ir ištekiais, procesais ir rezultatais:

- *Švietimo indėlis ir ištekliai*: politika, bendruomenės charakteristika, turimi ištekliai, darbuotojų, mokinių ir jų tėvų bruožai;
- *Procesai, vykstantys švietimo sistemoje*: valstybės, teritorinio vieneto, kuriame veikia mokykla, švietimo paslaugų teikimo praktika, mokykloje įprasti ugdymo organizavimo modeliai, ugdymo

organizavimo praktika klasėje, su individualiu mokiniu susijusių procesų charakteristikos;

- *Pasiekimų rezultatai sistemos ir individų lygmenimis*: akademinis ir praktinis raštingumas, fizinė sveikata, atsakomybė ir savarankiškumas, pilietiškumas, asmeninė ir socialinė gerovė, pasitenkinimas.

Neįgaliųjų teisės švietime

Peters, Johnstone ir Ferguson (2005) parengė Neįgaliųjų teisių švietime modelį (*angl.* DREM), paremtą esminiais inkluzinio švietimo principais. Jo tikslas – pateikti inkluzijos švietime stebėsenos rodiklių struktūrą, tinkančią naudoti daugelyje lygmenų: vietos bendruomenės ar mokyklos, nacionaliniame, tarptautiniame. DREM gali praversti švietimo politikos formuotojams, pedagogų bendruomenei, vietos bendruomenėms, neįgaliųjų organizacijoms. DREM atskleidžia tarpusavio sąsajų, esančių tarp produkto, išteklių, aplinkos ir indėlio, dinamiškumą.

Kiekviename iš trijų išskirtųjų lygmenų (vietos, nacionaliniame, tarptautiniame) esama įvairių tarpusavyje susijusių veiksnių ir daugybė galimų sukurti produktų plačiaja prasme, galinčių veikti kaip proceso katalizatoriai, užtikrinantys, kad galutinis produktas bus toks, koks bus naudingiausias individams ir visuomenei, ką numato kaip išdavą šis modelis. Ištekliai, aplinka ar kitokio pobūdžio indėlių visuma sudaro materialines ir socialines sąlygas, reikiamas švietimo sistemai funkcionuoti.

Šiame skyriuje pateikiama tik keletas ekspertų pateiktų rodiklių, skirtų specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo ir inkluzinio ugdymo sistemos plėtotei stebėti ir vertinti pavyzdžių, naudojamų Europos ir tarptautiniame lygmenyse. Pagrindinis šios apžvalgos tikslas – atskleisti skaitytojui kokių rodiklių, susijusių su projekto gvildenama tema, jau esama.

Be to, kiekvienas projekto ekspertas pateikė apžvalgą kokybinių ir kiekybinių rodiklių, jau naudojamų nacionaliniame šalies lygmenyje ir skirtų inkluzinio švietimo politikos plėtotei stebėti ir vertinti. Projekto dalyviai vieningai pripažino, kad daugelyje šalių atitinkamų „rodiklių“ (pvz. mokyklos, klasės ir pan.) naudojimas laikomas svarbiu politinės darbotvarkės klausimu, ir jie jau sukurti, o kai kur šis darbas dar tebevyksta.

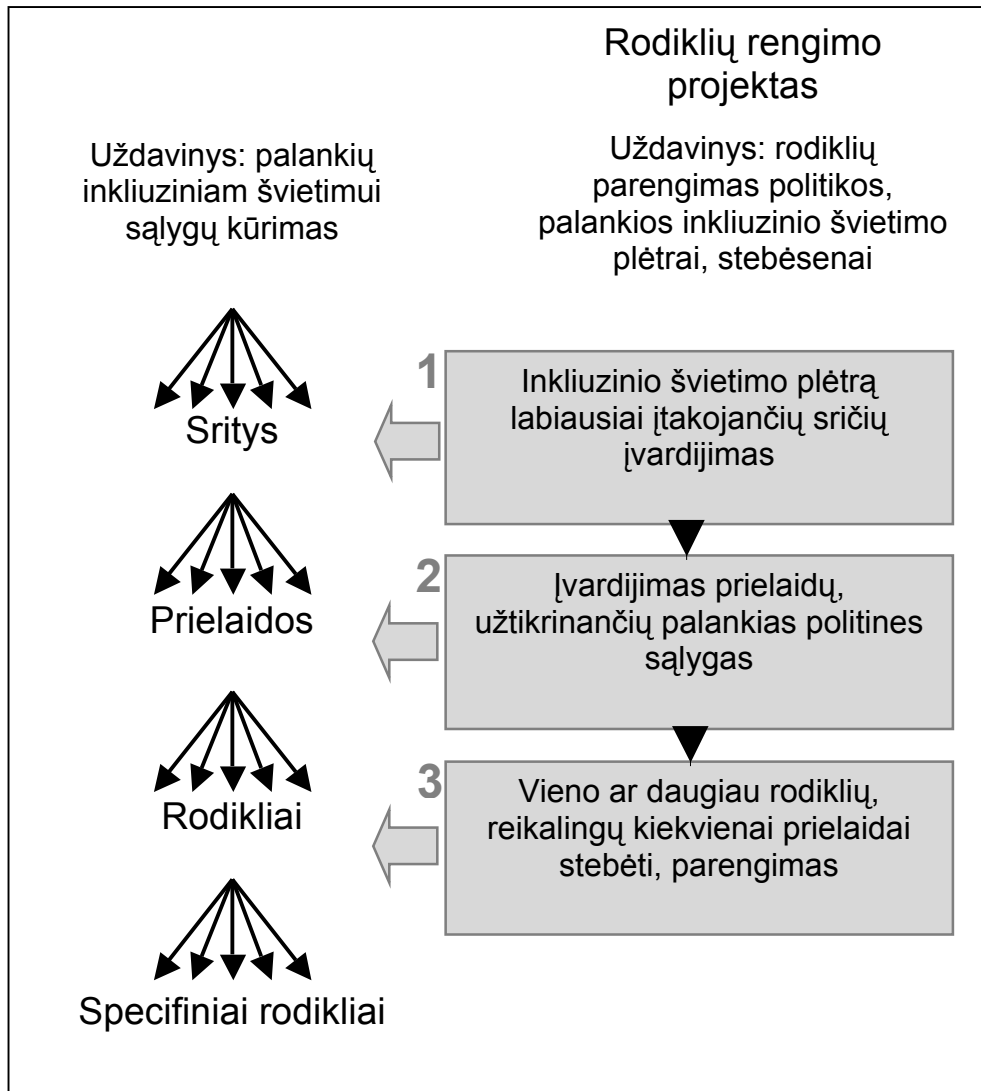

Daugelis Europos valstybių, o taip pat tarptautinių organizacijų yra parengusios rodiklių, reikalingų SUP tenkinimui ar inkluzinio ugdymo plėtotei stebėti skirtingu lygiu, bet daugiausia – mokyklos ir klasės. Tačiau projekto ekspertai vieningai pripažino, kad nei viena šių rodiklių sistemų negali būti vartotina visų valstybių nacionaliniame ar Europos lygmens švietimo kontekste.

Tai sąlygoja daug priežasčių, pavyzdžiui, kai kurių rodiklių sistemos skirtos tik procesams mokykloje stebėti ir vertinti (mokyklos, klasės lygmuo), o esama tokių, kurių turinys susijęs tik su tam tikru inkluzinio ugdymo plėtotės aspektu (raktiniai inkluzinio švietimo sistemos kūrimo ir veiklos užtikrinimo aspektai), ir t. t. Beje, nei vienoje rodiklių sistemų, kurias pristatė ekspertai, nebuvo numatyta rodiklių, reikalingų vertinti politiką inkluzinio ugdymo plėtotės srityje nacionaliniu mastu.

7. RODIKLIŲ RENGIMAS PROJEKTO EIGOJE

Įgyvendinant šį projektą siekta parengti įvairių rodiklių, susijusių su kokybės dimensija, sąrašą. Daugiausia indėlio, išteklių ir proceso, o kur buvo įmanoma, rezultatams ir produkto stebėsenai. Todėl projekte vadovautasi „iš apačios į viršų“ nuostata, sudarančia galimybę plačiai pažvelgti į inkluzinio švietimo sistemą.

5 schema: Rodiklių rengimas

Siekdami įgyvendinti Agentūros inicijuoto projekto tikslą – parengti sąrašą rodiklių inkluzinio ugdymo plėtrai stebėti, ekspertai visų pirma aptarė ir įvardijo *sritis*, kurias reikės toliau nagrinėti projekto vykdymo eigoje. Po to buvo įvardytos su kiekviena sritimi susijusios *prielaidos*, kurios ypač įtakoja ir atspindi politikos kokybę projektą dominančioje srityje. Galiausiai buvo parengtas sąrašas *rodiklių*, reikalingų kiekvienai palankios inkluzinio švietimo politikos prielaidai stebėti ir vertinti. Ir paskutinis žingsnis – kuris nebuvo planuotas kaip projekto veikla, bet numatytas kaip jo įgyvendinimą lydinčių darbų tąša ir atgalinis ryšys – išskirti vieną ar daugiau *specifinių rodiklių*, susijusių su kiekvienu jau įvardytu rodikliu, numatant, kad tai padėtų atlikti įvertinimą ir palygimus su anksčiau atliktais inkluzinio švietimo plėtros pokyčių matavimais ir vertinimais arba įvairių šalių pateiktais statistikos duomenimis.

5 schemoje pavaizduotas švietimo suskirstymas į *sritis*, *prielaidas*, *rodiklius* ir *specifinius rodiklius*, o taip pat *rodiklių* rengimo laipsniškumas, kurio buvo laikomasi šio projekto metu. Toliau šios struktūrinės dalys bus išsamiau paaiškintos.

Sritis

Diskusijų, vykusių darbo grupės posėdžių metu, ekspertai išskyrė keletą sričių, kurios, anot jų, turi ypatingą reikšmę inkluzinio švietimo plėtrai, todėl turėtų būti dėmesio centre, jei norima, kad švietimo sistema vystytųsi vadovaujantis būtent inkluzijos nuostata. Šios raktinės sritys susijusios su pagrindiniais inkluzinės švietimo sistemos aspektais ir atspindi visas sąlygas, įtakančias politiką, kuri gali skatinti arba kliudyti šiam procesui vykti mokyklose. Šios sritys aptariamos 7.1. skyriuje.

Atsižvelgiant į projekto vykdymo terminą, o taip pat į Agentūros ilgalaikėje veiklos programoje numatytus kitus teminius projektus, kurių metu taip pat numatyta nagrinėti klausimus susijusius su šia tema, buvo apsispręsta apsiriboti minėtame sąrašė įvardytomis sritimis ir jas nagrinėti pirmiausia. Šį sprendimą lėmė ekspertų nuomonė ir Agentūros veiklos planai. Buvo sutarta daugiausia dėmesio skirti *teisinės bazės*, *dalyvavimo* ir *finansavimo* sritims.

Prielaidos

Prielaidos apibrėžia svarbiausias sąlygas, reikiamas inkluzinio švietimo plėtotei užtikrinti. Prielaidos pateikiamos taip, kad atsispindėtų jų kokybės užtikrinimo lygmuo – pavyzdžiui:

nacionalinės teisinės bazės *visiškas suderinamumas* su tarptautiniu mastu priimtais valstybės įsipareigojimais. Projekto metu įvyko du darbo grupės pasitarimai, kurių metu ekspertai parengė prielaidų, susijusių su trimis įvardytomis esminėmis inkluziniam švietimui sritimis, sąrašą. Po to, siekdama, kad būtų išvengta pasikartojimų ir prieštaravimų, Projekto patarėjų grupė peržiūrėjo ir dar kartą patikslino šį sąrašą. Visos šios prielaidos aptariamos 7.2 skyriuje.

Žinoma, esama įvairių minėtų prielaidų įgyvendinimo būdų. Projekto metu – jei tik veikloms skirtas laikas leisdavo – buvo stengiamasi aptarti ir aprašyti šių prielaidų įgyvendinimo alternatyvas.

Rodikliai

Rodikliai įvardija tuos aspektus, kurie iš esmės ir apibrėžia vieną ar daugiau kriterijų, atspindinčių tam tikros prielaidos įgyvendinimą (pvz., „Dermė su tarptautiniais šalies įsipareigojimais“). Jie neatskleidžia kokybės ir neapsprendžia specifinių rodiklių, kurių gali prireikti kokybiniais ar kiekybiniais vertinimo kriterijams. Tačiau rodikliai nusako aspektus, kuriuos būtina vertinti, įvertinti ir kuriuos reikia stebėti (pvz., suderinamumą). Su kiekvienos prielaidos įgyvendinimo stebėseną dažniausiai susiję keli rodikliai. Jie aprašyti 7.3 skyriuje.

Specifiniai rodikliai

Specifiniai rodikliai padeda taikyti praktikoje tam tikrus rodiklius stebėsenai vykdyti. Kiekvienas rodiklis gali būti susietas su vienu ar daugiau specifinių kokybinių ar kiekybinių rodiklių (*toliau – vertinimo kriterijai*).

Jei norima taikyti kokybinius vertinimo kriterijus (pvz., „suderinamumo lygis“), būtina prieš tai parengti tam tikrą vertybinę skalę (pvz., įprastą skalę). Joje vertės turi būti aiškiai sugraduotos eilės tvarka, kad išreikštų paprastai esama tik dviejų įverčių, pvz., „esama“ ir „nesama“ arba „taip“ ir „ne“. Kontrolinis sąrašas gali būti naudojamas kaip pati paprasčiausia vertinimo kriterijų skalė.

Kiekybinis specifinis rodiklis (*kiekybinio vertinimo kriterijus*) yra parengiamas taip, kad atspindėtų vertinamo dalyko tam tikrą proporciją – todėl jis nepriklauso nuo populiacijos, su kuria susijęs šis vertinimo kriterijus, dydžio.

Gautas produktas pats savaime dar neatskleidžia informacijos ar vertinamas ir stebimas dydis yra vertintinas kaip „geras“ ar „blogas“.

Tačiau kelių vertinimo kriterijų palyginimas padeda kiekybinį vertinimą atlikti tinkamai. Galima palyginti duomenis, gautus toje pačioje šalyje, bet skirtingais laiko tarpsniais (pvz., tiriant tendencijas), ir tai padės apibrėžti, ar tam tikra situacija kinta pageidaujama kryptimi. Taip pat duomenis galima palyginti su kitų šalių duomenimis, siekiant lengviau nubrėžti gaires ir pasimokyti iš jau esamos patirties.

Norint tinkamai parengti specifinius rodiklius (vertinimo kriterijus), būtina įdėti daug pastangų ir skirti daug laiko. Todėl šiame vienerių metų trukmės projekte tai numatytas nebuvo.

7.1 Sritis

Šiame skyriuje apibūdinamos tos sritys, kurios labiausiai įtakoja inkluzinio švietimo plėtrą politikos formavimo lygmenyje. Tai nereiškia, kad skaitytojui bus pateiktas išbaigtas tokių sričių sąrašas ar išnagrinėtos visos šio klausimo pusės. Tačiau šiame skyriuje tikrai įvardijami raktiniai problemos aspektai, kuriuos aptarė ir įvardijo 32 ekspertai projekto darbo grupės posėdžiuose:

1. Veikia teisinė bazė, kuri reglamentuoja inkluzinę švietimo sistemą ir dera su kitomis politikos iniciatyvomis.
2. Vykdoma nacionalinė politika, nukreipta įgyvendinti inkluzinio švietimo idėją:
 - Atitinkamas šalies apsisprendimas dėl mokinių atrankos, nukreipimo (paskirstymo) švietime nuostatos;
 - Ryšys tarp bendrojo ir specialiojo aprūpinimo; specialiųjų poreikių atsiradimo prevencija.
3. Suvestinės, susietos su programomis kaip atskaitos punktu:
 - Programos;
 - Atitinkamų dokumentų (pažymėjimų) išdavimas.
4. Vertinimo sistema palanki inkluzinio švietimo principams:
 - SUP nustatomi pvz., formuojamojo vertinimo (tai nenutrūkstamas procesas) metu, jis taikomas visiems mokiniams ir siekiama atrasti tinkamiausių ugdymosi būdų.
5. Mokiniai ir jų tėvai dalyvauja sprendimų priėmimo procese.

-
-
6. Esama sąsajų tarp inkluzinio švietimo, mokymosi visą gyvenimą, ankstyvosios intervencijos vaikystėje.
 7. Skatinanti išteklių ir pagalbos teikimo sistema; iš anksto nustatyta, o ne paremta diagnozavimo procedūromis mokyklų aprūpinimo sistema.
 8. Finansavimas ir procesai susiję su finansavimo mechanizmais.
 9. Bendradarbiavimas tarp įvairių sektorių.
 10. Tarpsektorinės pagalbos sistemos.
 11. Mokytojų ir kitų specialistų rengimas (neiškiriant ir informacinių ir komunikacinių technologijų panaudojimo).
 12. Esama sistemos arba sukurta mokytojų bendradarbiavimą ir darbą komandoje skatinanti kultūra.
 13. Diferenciacija, mokinių įvairovė ir multikultūrinis ugdymas klasėje.
 14. Atskaitomybės sistemos.

Šiame projekte iš įvardytų 14 tolesniam nagrinėjimui buvo pasirinktos 3 sritys: teisinė bazė, dalyvavimas ir finansavimas.

7.2 Prielaidos

Žemiau aprašomos ekspertų pateiktos prielaidos, susijusios su trimis raktinėmis politikos sritimis (teisine baze, dalyvavimo galimybe, finansavimu), kurios turi ypač didelį poveikį inkluzinio švietimo plėtotei šalies mastu.

Prielaidos, susijusios su teisine baze

Šioje srityje balansas ir dermė tarp inkluzinio švietimo ir kitų iniciatyvų politikoje turi būti tiriamas ir įvertinamas. Todėl turėtų būti:

1. Visiška dermė tarp šalyje veikiančių teisės aktų ir tarptautinių valstybės įsipareigojimų.
2. Dermė tarp skirtingų nacionaliniu mastu veikiančių teisės aktų.
3. Visų švietimo sistemos lygmenų veikla reglamentuota teisės aktais.
4. Susiję su švietimu teisės aktai, įpareigoja kokybiškai rengti mokytojus, psichologus, kitus specialistus, kad jie būtų savo

profesijos žinovai, turėtų žinių ir įgūdžių, reikalingų dirbant su mokinių įvairove.

5. Švietimo sistemos teisės aktai reglamentuoja, kad visos ugdymo institucijos prieinamos visiems mokiniams, o lankstumo, įvairovės pripažinimo, teisingumo principai taikomi ugdant visus mokinius.
6. Švietimo sistemos teisės aktai reglamentuoja visų švietimo įstaigų stebėseną ir atsiskaitomybę (apie visus mokinius).

Prielaidos, susijusios su dalyvavimo sritimi

Šioje srityje kalbama apie tai, kiek asmenys apskritai turi pasirinkimo galimybių: ar suteikta galimybė rinktis mokyklą, ugdymo programą, dalyvauti ugdymosi poreikių nustatymo, pasiekimų ir pažangos vertinimo procedūrose. Siekiant užtikrinti realias asmens dalyvavimo anksčiau išvardytuose procesuose galimybes, turėtų būti:

1. Priėmimo į bendrojo lavinimo mokyklas tvarka, reglamentuojanti visų mokinių (studentų) priėmimą.
2. Bendrųjų programų metmenys, jei tokių esama, palengvina visų mokinių (studentų) inkluziją.
3. Nacionalinės pasiekimų vertinimo sistemos, ten, kur tokių esama, remiasi vertinimo dėl inkluzinio ugdymo principu ir netampa kliuviniu dalyvauti pačioje vertinimo procedūroje ar ugdymosi drauge su kitais mokiniais procese.
4. Ugdymosi poreikių nustatymas ir vertinimo sistemos skatina inkluzinio švietimo plėtotę, padeda siekti jo kokybės.

Prielaidos finansavimo srityje

Šioje srityje reikėtų stebėti, kokio esama finansavimo, kaip vyksta procesai, susiję su lėšų paskirstymu, o taip pat ar veikia įvairių finansavimo šaltinių ir pagalbos pritraukimą skatinanti sistema. Siekiant, kad finansavimo srityje išvardytos palankios inkluziniam švietimui prielaidos būtų sukurtos, turėtų būti:

1. Finansavimo politika remianti inkluzinio švietimo plėtotę.
2. Finansavimo politikos išeities taškas – ugdymosi poreikiai.
3. Finansavimas padeda švietimo sistemai lanksčiai, veiksmingai ir tinkamai atsižvelgti į mokinio (studento) poreikius.

-
-
4. Finansavimo politika skatina atitinkamų pagalbos tarnybų veiklą ir tarpsektorinio bendradarbiavimo poreikį.

7.3 Rodikliai

Teisinės bazės stebėsenai

Rodiklis prielaidai 1:

Visiška dermė tarp šalyje veikiančių teisės aktų ir tarptautinių valstybės įsipareigojimų:

- 1.1 Nacionalinė švietimą reglamentuojanti teisinė bazė dera su tarptautiniais įsipareigojimais (pvz. Salamankos deklaracija, JT konvencijos ir t. t.).

Rodiklis prielaidai 2:

Dermė tarp skirtingų nacionaliniu mastu veikiančių teisės aktų:

- 2.1 Šalies įstatymai dera tarpusavyje (pvz. diskriminacijos prevencijos įstatymas, švietimo įstatymas, įvairūs su neįgaliųjų teisėmis susiję įstatymai, vaiko teisių įstatymas ir kt.).

Rodikliai prielaidai 3:

- 3.1 Teisės aktai reglamentuoja visų švietimo sistemos lygmenų veiklą.
- 3.2 Visuose lygmenyse (pvz. ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo (vidurinio ugdymo programose, jei privalomas mokymasis vidurinėje mokykloje), studijų, tęstinio mokymo, mokymosi visą gyvenimą programose) veikia ankstyvojo SUP atpažinimo sistema, kurioje dalyvauja mokiniai (studentai), mokytojai ir kiti specialistai.
- 3.3 Įteisintos aiškios procedūros, skirtos kuo ankstesnėje stadijoje atpažinti ir įvertinti SUP.
- 3.4 Pakanka išteklių ankstyvajam SUP atpažinimui ir vertinimui.
- 3.5 Pagalba mokiniams (studentams), prasideda tik pastebėjus šiuos poreikius ir ji teikiama vadovaujantis inkliuzinio švietimo nuostata.
- 3.6 Diskriminacijos prevencijos teisės aktai skatina švietimo prieinamumą, mokymosi tęstinumą, studijas.

- 3.7 Renkami šalies mastu (kartais tai vykdo agentūros) ilgalaikių tyrimų duomenys apie įvairių mokinių (studentų) grupių perėjimą iš vienos mokyklos į kitą, paskyrimo vietas (darbovietė, tolesnis mokymasis, studijos, profesinis mokymasis).
- 3.8 Nustatyta visuose švietimo sistemos lygmenyse (ikimokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, tęstinio mokymosi, aukštojo mokslo) priėmimo, lankymo, ugdymosi, siekiant pažangos, tvarka.
- 3.9 Profesinio mokymo įstaigos vykdo lanksčias, pritaikytas visų mokinių poreikiams ir atitinkančias visų mokinių lūkesčius, profesinio mokymo programas.
- 3.10 Nustatyta pagalbos teikimo mokiniams (studentams), turintiems SUP, tvarka, ją užtikrinančios priemonės ir būdai, padedantys gauti informacijos ir reikiamą konsultavimą bei pagalbą.

Rodikliai prielaidai 4:

Susiję su švietimu teisės aktai įpareigoja mokytojus, psichologus, kitus specialistus rengti taip, kad jie būtų savo profesijos žinovai, turėtų žinių ir įgūdžių, reikalingų dirbant su mokinių įvairove:

- 4.1 Studijų programose, pagal kurias rengiami būsimieji mokytojai, ir jų kvalifikacijos tobulinimo programose esama disciplinų, susijusių su inkliuzinio švietimo klausimais.
- 4.2 Mokytojai ir kiti specialistai skatinami tobulinti savo profesinius įgūdžius, domėtis inkliuzinio ugdymo naujovėmis ir keisti savo nuostatas mokinių įvairovės atžvilgiu, todėl jie yra pasirengę ugdyti mokinius (studentus) drauge, atsižvelgdami į kiekvieno individualius ugdymosi poreikius.
- 4.3 Pedagogų profesinio tobulėjimo programos yra prieinamos norintiems jose dalyvauti.
- 4.4 Sudaromi planai, mokytojai tobulina žinias ir įgūdžius, keičiamasi patirtimi, bendradarbiaujama.
- 4.5 Numatyti finansiniai ištekliai mokytojų kvalifikacijai tobulinti inkliuzinio ugdymo srityje.

Rodikliai prielaidai 5:

Švietimo sistemos teisės aktai reglamentuoja, kad visos ugdymo institucijos prieinamos visiems mokiniams, o lankstumo, įvairovės pripažinimo, teisingumo principai taikomi ugdant visus mokinius:

- 5.1 Nustatyta tarpusavio bendradarbiavimo švietimo, sveikatos, socialinės apsaugos ir kt. sričių, tvarka.
- 5.2 Nustatyta formaliojo švietimo ir kitų švietimo paslaugų teikėjų bendradarbiavimo tarpusavyje tvarka.
- 5.3 Nustatyta lygių galimybių švietime užtikrinimo ir nepakantumo bet kokioms mokinių (studentų) diskriminacijos apraiškoms tvarka.
- 5.4 Nustatyta žmogiškųjų ir materialinių išteklių skyrimo tvarka siekiant patenkinti visų mokinių (studentų) ugdymosi poreikius.
- 5.5 Nustatyta tvarka dėl bendrųjų programų pritaikymo ir individualių ugdymo planų rengimo.
- 5.6 Nustatyta dokumentų išdavimo kiekvienam mokiniui, baigusiam tam tikrą ugdymo programą, tvarka.
- 5.7 Nustatyta formaliojo švietimo programas vykdančių ir kitų švietimo teikėjų konsultavimo tvarka.
- 5.8 Nustatyta mokinių (studentų), tėvų, specialistų dalyvavimo sprendimų priėmime tvarka.
- 5.9 Nustatyta diskusijų, aptarimų procedūra.
- 5.10 Nustatyta tvarka, sudaranti galimybes keisti teisės aktus taip, kad jie labiau atitiktų mokinių (studentų), tėvų, mokytojų poreikius.

Rodikliai prielaidai 6:

Švietimo sistemos teisės aktai reglamentuoja visų švietimo įstaigų stebėseną ir atsiskaitomybę (apie visus mokinius):

- 6.1 Nustatyta aprūpinimo veiksmingumo (įsivertinimo, inspektavimo, reikiamo aprūpinimo numatymo ir kt.) tvarka.
- 6.2 Numatyta ugdymo proceso ir pagalbos teikimo veiksmingumo stebėsenos tvarka.
- 6.3 Nustatyta įvairių mokinių (studentų) grupių įtraukimo į švietimo sistemą (mokinių skaičius, komplektų skaičius, iškritusiųjų ir pašalintųjų skaičius) stebėsenos tvarka.

Rodikliai dalyvavimo sričiai

Rodikliai prielaidai 1:

Priėmimo į mokyklą tvarka skatina visus mokinius rinktis bendrojo lavinimo (įprastą) mokyklą:

- 1.1 Nustatyta tvarka pagal kurią mokyklos turi sudaryti sąlygas mokytis mokiniams iš įvairios socialinės aplinkos ir įvairių gebėjimų.
- 1.2 Nustatyta transporto paslaugų teikimo tvarka.
- 1.3 Nustatyta pastatų, infrastruktūros, įrangos pritaikymo tvarka.
- 1.4 Nustatyta mokinių aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis, atsižvelgiant į jų individualius poreikius, tvarka.
- 1.5 Nagrinėjamos mokinių (studentų) pastabos dėl ugdymosi aplinkos.
- 1.6 Duomenys apie visuose švietimo sistemos lygmenyse SUP turinčius mokinius, besimokančius įprastose klasėse (grupėse), specialiose klasėse (grupėse), specialiosiose ugdymo institucijose, iškritusius iš švietimo sistemos yra renkami ir analizuojami (pateikiami jų skaičiai, procentai).
- 1.7 Duomenys apie sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos (globos įstaigose), namuose ar teisėtvarkos pažeidėjus ugdančiose įstaigose esančius SUP turinčius mokinius, yra renkami ir analizuojami visuose švietimo sistemos lygiuose.

Rodikliai prielaidai 2:

Bendrųjų ugdymo programų gairės (jei tokių esama) palengvina visų mokinių inkliuziją:

- 2.1 Nustatyta ugdymo programų pritaikymo, atsižvelgiant į individualius ugdymosi poreikius, tvarka.
- 2.2 Nustatyta tvarka, pagal kurią ugdymo turinys yra mažiau akademiškas, mokiniai turi galimybių įgyti praktinių šiuolaikiniame gyvenime reikalingų įgūdžių.

Rodikliai prielaidai 3:

Nacionalinės mokinių pasiekimų patikros sistemos, jei tokių esama, remiasi vertinimo dėl inkliuzijos nuostata ir nėra kliuvinys nei dalyvauti patikroje (testavime), nei ugdymosi procese:

-
-
- 3.1 Nustatyta mokymosi pasiekimų vertinimo sistema, leidžianti lanksčiai vertinti įvairius mokinių ugdymosi pasiekimus.
 - 3.2 Pasiekimų vertinimo procedūrose dalyvauja visi mokiniai, jos skatina visus mokinius siekti geresnių mokymosi rezultatų.
 - 3.3 Nustatyta tvarka pagal kurią visi be išimties mokiniai (studentai) gali dalyvauti žinių ir įgūdžių patikros procedūrose, skatinančiose juos siekti geresnių rezultatų.
 - 3.4 Nustatyta tvarka pagal kurią prireikus galima būtų pasitelkti pritaikytus patikros metodus ir įrankius.

Rodikliai prielaidai 4:

Ugdymosi poreikių nustatymas ir vertinimo sistemos skatina inkluzinio švietimo plėtotę, padeda siekti jo kokybės:

- 4.1 Vertinimo procedūrų metu mokiniai nėra diskriminuojami, jos paremtos pažangiausia sukaupta šioje srityje patirtimi.
- 4.2 Pirminis mokinio (studento) poreikių nustatymas vyksta remiantis visuminiu požiūriu, o poreikiai siejami ne tik su mokymu ir mokymusi, bet taip pat IUP parengimu ir jo patikslinimo procedūromis.
- 4.3 Pagal ugdymosi poreikių nustatymo tvarką turi būti atsižvelgiama į kiekvieno mokinio (studento) ugdymosi patirtį.

Rodikliai finansavimo srityje

Rodikliai prielaidai 1:

Diegiama finansavimo politika, remianti inkluzinio švietimo plėtotę:

- 1.1 Pagrindinis mokyklų finansavimas suteikia joms galimybę patenkinti visų mokinių (studentų) ugdymosi poreikius ir tik reikiamais kreiptis dėl papildomo finansavimo ypatingiems poreikiams tenkinti.
- 1.2 Valstybė teikia pagrindinį ir adekvatų finansavimą, reikiamą inkluziniam švietimui užtikrinti, šis procesas nepriklauso nuo labdaros organizacijų.
- 1.3 Finansavimas padeda plėtoti visų mokinių inkluzinį ugdymą, atsižvelgiant į jų poreikius, gebėjimus, stiprybes ir pomėgius.
- 1.4 Nustatyta tvarka dėl kreipimosi dėl papildomo finansavimo skyrimo pagal kurią pirmiausia kreipiamasi mokyklos arba

steigėjo lygiu, o tik po to gali sekti kreipimasis, įvardijant konkretaus mokinio duomenis (siekiant išvengti bereikalingo stigmatizavimo).

Rodikliai prielaidai 2:

Finansavimo politikos išėities taškas – ugdymosi poreikiai:

- 2.1 Politika visų pirma paremta reikiamo finansavimo nustatymu, o ne mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių ar sunkumų įvardijimu.
- 2.2 Švietimo sistema prisitaiko prie mokinio (studento) poreikių, o ne atvirkščiai.
- 2.3 Teisės aktuose apibrėžta, kas yra „ugdymosi poreikiai“.
- 2.4 Apibrėžti reikalavimai tarpsektoriniam bendradarbiavimui.
- 2.5 Prieinamas finansavimas, reikalingas kuo anksčiau nustatyti SUP ir pradėti teikti reikiamą pagalbą („anksčiau“ gali reikšti amžių ir/ar pasireiškiančių mokymosi sunkumų požymius).
- 2.6 Tėvai ir mokinys (studentas) gali ženkliai įtakoti poreikių nustatymą (aprašymą) ir reikiamos pagalbos skyrimo procedūrą.
- 2.7 Numatytas finansavimas, reikalingas pagalbai nustatyti ir teikti asmens gyvenimo tarpsniais (nuo ankstyvosios vaikystės iki pradinės, pagrindinės, vidurinės, aukštosios mokyklos) ir padėti mokiniui pereiti iš vienos švietimo pakopos į kitą.
- 2.8 Remiamas pažangių informacinių technologijų naudojimas, neišskiriant pačių naujausių, atsižvelgiant į nustatytus ugdymosi poreikius ir siekiant skatinti asmens savarankiškumą ir nepriklausomumą.
- 2.9 Su mokiniais (studentais), turinčiais SUP, elgiamasi teisingai, atsižvelgiama į kiekvieno lytį, amžių, etninę kilmę, religiją, neįgalumą, socialinę-ekonominę padėtį ir gyvenamąją vietą.

Rodikliai prielaidai 3:

Finansavimas padeda švietimo sistemai lanksčiai, veiksmingai ir tinkamai atsižvelgti į mokinio (studento) poreikius:

- 3.1 Finansinių išteklių skyrimo procedūros yra lengvai suprantamos praktikams, tėvams ir plačiajai visuomenei.

-
-
- 3.2 Gali būti lanksčiai naudojamasi ištekliais mokyklose ir vietos lygmenyje (siekiant užtikrinti centralizuotą priežiūrą ir koordinaciją, kad būtų išvengta bereikalingo dubliavimosi).
 - 3.3 Ištekliai, reikalingi ankstyvajam SUP nustatymui ir jų prevencijai, skiriami reguliariai ir laiku.
 - 3.4 Nustatyta tvarka numato galimus optimalius sprendimus atitinkamose srityse, atsižvelgiant į: efektyvumą, veiksmingumą, estetiką, kompetenciją, kokybę ir kt.

Rodikliai prielaidai 4:

Finansavimo politika skatina atitinkamų pagalbos tarnybų veiklą ir tarp-sektorinio bendradarbiavimo poreikį:

- 4.1 Inkluzinio švietimo srityje prieinama gerai organizuota ir pagalbos sistema, teikianti aukšto lygio profesinę pagalbą.
- 4.2 Vyksta kvalifikuotas ir veiksmingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas (tarp valstybės tarnybų departamentų, mokyklų, sveikatos ir socialinių tarnybų).
- 4.3 Specialistai praktikai (psichologai, gydytojai, mokytojai, socialiniai darbuotojai ir administracija, nepaisant to, ar yra SUP srities specialistai ar ne) dirba drauge.
- 4.4 Skiriamas finansavimas, užtikrinantis specialistų tarpusavio bendradarbiavimo tinklo veiklą.

8. SAŠAJOS SU TEMINIAIS PROJEKTAIS

7 skyriuje buvo aprašytos sritys, sąlygos ir rodikliai, susiję su inkluzinio švietimo plėtra, o taip pat buvo atskleistas jų ryšys su specifiniais rodikliais (vertinimo kriterijais). Pasirinkto kelio teisingumą įrodo glaudus nagrinėtų klausimų ryšys su ugdymo turinį gvildenančiais projektais, kurių metu dažniausiai parengiamos tam tikros srities tobulinimo rekomendacijos.

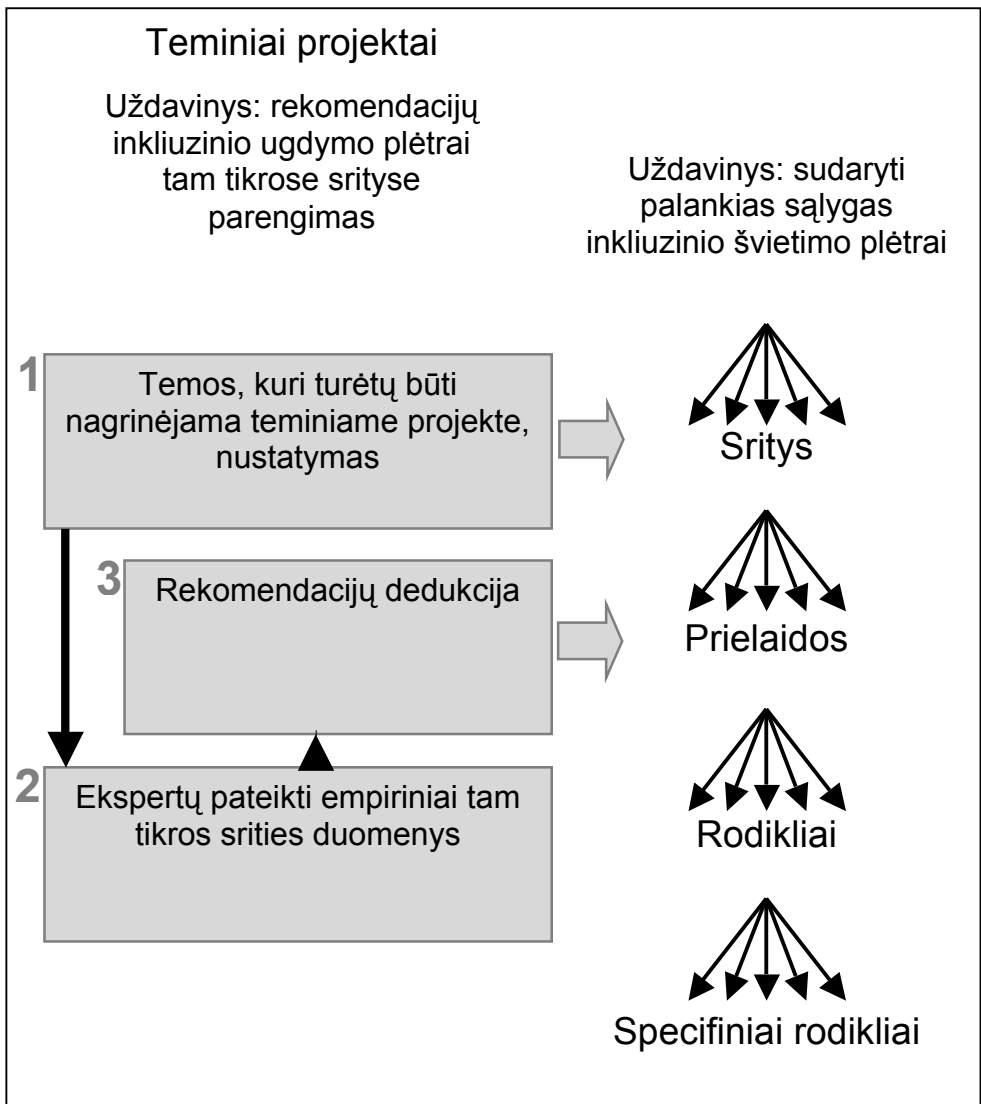
Aptariant su Agentūros teminiais projektais susijusius klausimus visų pirma įvardijamos švietimo sistemos sritys, kurias būtina toliau tobulinti. Agentūra naudoja du būdus šioms sritims nustatyti. Pirmasis – atsižvelgti į anksčiau nenumatytus Agentūros šalių narių poreikius. Antrasis būdas – surinkti duomenis apie Agentūros šalių narių jau turimą įdirbį apie šiuo metu neatidėliotinus ir būtinus, o taip pat būtinus ateityje atlikti tyrimus. Šių poreikių atranka vykdoma atsižvelgiant į nacionalinius šalių prioritetus specialiojo ugdymo srityje, o taip pat į Europos lygmens prioritetus, kuriuos yra suformulavusi Švietimo ministrų taryba. Visi šie poreikiai ir atsispindi Agentūros teminiuose projektuose.

Antrasis žingsnis – naujausios mokslinės užsienio literatūros tam tikru klausimu apžvalga – empirinių duomenų, kuriuos pateikia Europos šalių deleguoti ekspertai, analizė. Ši medžiaga renkama įvairiais būdais (neišskiriant atvejų analizės ir mokomųjų vizitų).

Trečiasis žingsnis – vyksta indukcinis samprotavimų procesas ir pateikiami apibendrinimai atskirais klausimais. Jie ir sudaro rekomendacijų pagrindą. Jose išvardijamos veiklos, kurias reikėtų vykdyti, siekiant palankesnių sąlygų inkluziniam ugdymui plėtotis tam tikroje srityje.

Rekomendacijos gali būti labai paprastai paverčiamos į sąlygas, nesismulkinant į veiklas, bet pabrėžiant jų išdavą (produktą), kurio dėka būtų sukurtos palankesnės galimybės inkluziniam švietimui plėtotis.

Žemiau esančioje 6 schemoje pavaizduotos Agentūros vykdomų teminių projektų pakopos.

6 schema: Sąsajos su teminiais projektais

9. TOLESNI ŽINGSNIAI

Projekto tikslas buvo – parengti sąrašą rodiklių, tinkančių naudoti nacionaliniame lygmenyje, tačiau pritaikomų ir europiniam lygmeniui, didžiausią dėmesį kreipiant į švietimo politiką, kuri gali būti skatinančiu arba stabdančiu inkluzijos plėtrą mokykloje, veiksmu. Tokie rodikliai sudarytų sąlygas palyginti įvairiose Europos valstybėse šioje srityje vykstančius pokyčius.

Projekto metu taip pat buvo parengta rodiklių rengimo sistema ir metodologija, kuri galės būti panaudota šalyse, rengiančiose jas dominančių rodiklių sistemas nacionalinio lygmens stebėsenai vykdyti. Toliau pateikiama įžvalgų, kurios, tikimasi, bus naudingos rengiant specifinius rodiklius (vertinimo kriterijus), padėsiančius sukurtą rodiklių sistemą taikyti praktikoje, t. y. vykdyti stebėseną nacionaliniame lygmenyje ir palyginti vykstančius įvairiose šalyse pokyčius.

Esminių prielaidų, įtakančių trijų išskirtųjų sričių vystymąsi, analizė

Esama požymių, kad būtų įmanoma įvardyti tik esmines prielaidas, įtakančias visų trijų išskirtųjų sričių vystymąsi ir kiekvienai sričiai parengti rodiklius. Pavyzdžiui, tokia prielaida kaip „nacionalinė švietimą reglamentuojanti teisinė bazė dera su tarptautiniais įsipareigojimais dėl inkluzinės švietimo sistemos plėtros“ galėtų būti transformuota į atskirus rodiklius teisės aktuose, galimybes dalyvauti ir finansavimą reglamentuojančias tvarkas ir procedūras. Tai padėtų pasiekti didesnio rodiklių sistemos suderinamumo ir išbaigtumo bei „generuoti“ dar trūkstamus, jei pasirodytų, kad tokių esama, rodiklius.

Sutrumpinto rodiklių sąrašo parengimas

Parengus tokį sąrašą, juo kaip patogiu įrankiu galima bus naudoti įvairiose šalyse, lyginant jų pačių ir kitų valstybių pasiekimus. Šį sąrašą turėtų parengti patys švietimo politikos formuotojai (pvz. Agentūros atstovų tarybos nariai), atsižvelgdami į aspektus, kurių palyginimas Europos mastu yra aktualiausias. Remiantis šiuo sąrašu, sekančio projekto metu galima būtų parengti specifinius rodiklius (vertinimo kriterijus), kurie būtini rodikliams matuoti.

Specifinių rodiklių (vertinimo kriterijų) apibrėžimas

Šios veiklos tikslas – parengti tokius vertinimo kriterijus, kurių kiekvienas padėtų surinkti faktų, įrodančių, kad tam tikrų sąlygų tikrai

esama, o tam tikrų rezultatų iš tiesų buvo ar nebuvo pasiekta. Šie specifiniai rodikliai įgalintų politikos formuotojus vykdyti švietimo stebėseną: ar esama pažangos įgyvendinant vykdomos politikos, programų tikslus, uždavinius, ar buvo pasiekta numatytų rezultatų, sukurti produktų. Rodikliai, aprašyti 7 skyriuje, gali tapti pagrindu formuluojant kiekybinius ir kokybinius vertinimo kriterijus. Vykdamas stebėseną naudingi ir kiekybiniai, ir kokybiniai vertinimo kriterijai, nes juos naudojant gaunama naudingos informacijos, be to, jie būtini norint susidaryti patikimą ir visapusišką vaizdą apie judėjimą link iškeltų tikslų ir uždavinių. Tačiau būtina atminti, kad turint omenyje iškeltus siekinius, visi vertinimo kriterijai turi būti suprantami ir jų naudotojams ir informacijos gavėjams. Vertinimo kriterijai – tai vienas iš daugelio faktorių, kurie gali būti panaudoti informacijai gauti, kuria remdamiesi politikos formuotojai priims sprendimus, numatys jos prioritetus ir kryptis.

Kaip aprašyta 7 skyriuje, specifiniai rodikliai (vertinimo kriterijai) įgalina rodikliu vadovautis praktikoje. Norint tai pasiekti, galima parengti kad ir tokių vertinimo kriterijų:

- Vertinimo kriterijus išmatuoja numatyto kriterijaus tam tikrą aspektą kiekybiškai;
- Vertinimo kriterijus nustato, ar numatyto kriterijaus tam tikras aspektas yra ar jo nėra (pvz. patikrinimo punktas);
- Vertinimo kriterijus nustato iki kokio lygio numatyto rodiklio kokybę nusakanti savybė gali būti stebima (kokybės lygis);
- Vertinimo kriterijus detalai nusako diegiamos politikos atitikimo arba neatitikimo teisės aktams arba susitarimams lygmenį (darnos arba koherentiškumo lygis);
- Vertinimo kriterijus nustato iki kokio lygio visais atvejais sistema užtikrina kokybiškas sąlygas, įvardytas rodiklyje (aprėpties lygis).

Kiekvieno vertinimo kriterijaus apibūdinimas turi būti glaustas, vienareikšmis ir pagrįstas.

Tinkamų vertinimo kriterijų skalių parengimas

Kiekvienam vertinimo kriterijui turėtų būti parengta atitinkama matavimo skalė. Kokybinių vertinimo kriterijų matavimo skalės gali varijuoti nuo dvipolių (pvz., „esama/nesama“) iki įprastų skaičių ir verčių skalių, kai kiekviena padala aiškiai skiriasi nuo greta esančios

ir jos gali būti atskirtos viena nuo kitos (pvz., „atitinka/esama nežymių neatitikimų/esama didelių neatitikimų/visiškai neatitinka“). Kiekybiniai vertinimo kriterijai turi būti išreikšti tam tikromis proporcijomis.

Parengus kiekybinių vertinimo kriterijų sąrašą, reikėtų parengti apskaičiavimo metodą, nustatyti reikiamų duomenų pobūdį ir jų teikimo šaltinius. Siekiant išvengti vertinimo subjektyvumo, parengti reikėtų ne tik kokybinių vertinimo kriterijų sąrašą, bet ir rekomendacijas dėl šių kriterijų naudojimo. Jose reikėtų patikslinti, kokiomis aplinkybėmis turėtų būti pasirinktas tam tikras įvertinimo vienetas, kuris lygis nurodytas, jeigu kyla abejonių ar dviprasmybių.

Vertintojų grupės sudarymas

Kartais pasirenkant tam tikrą skalės „padalą“ gali pasireikšti subjektyvus vertintojo požiūris, ypač atliekant kokybinį vertinimą. Pavyzdžiui, jei vertinimo rodiklis skirtas pamatuoti tėvų dalyvavimo sprendimų priėmimo procesuose lygį, tėvų išreikštas požiūris dažnai gali būti kitoks nei specialistų. Tokiu būdu, reikia apsvarstyti, kas turėtų dalyvauti vertinimo procese, kad vertinimo rezultatai atspindėtų neiškreiptą tam tikro politikos aspekto vaizdą.

Didėjantis vertintojų tarpusavio sutarimas

Vertinimo kriterijai visų pirma reikalingi šalims, dalyvavusioms projekte kaip įrankis, kurį galima panaudoti įsivertinant savo pasiekimus tam tikroje srityje. Tačiau galimas vertintojų subjektyvumas, pasirenkant skalės „padalą“ (žr. prieš tai buvusį skirsnį) o taip pat nepakankamas vertintojų tarpusavio sutarimo lygis priskirtini prie potencialių rizikos veiksnių, pasireiškiančių pasirinkus vertinimo metodą, kai vertinimą atlieka ne vienas neutralus subjektas. Siekiant užtikrinti galimybę lyginti įvairiose šalyse atliktų vertinimo procedūrų rezultatus būtina, kad atliekantieji vertinimą nepatirtų jokie spaudimo, būtų savarankiški. Vertintojų tarpusavio sutarimo lygis taip pat vadinamas vertintojų tarpusavio pasitikėjimu ar harmonija, yra ne kas kita o tarpusavio sutarimo laipsnis vertinant tą patį aspektą. Kuo aukštesnis šis tarpusavio sutarimo laipsnis, tuo aukštesnis konsensusas tarp skirtingų vertinimų. Jei skirtingi vertintojai nepakankamai sutaria dėl vertinimo būtina imtis priemonių, padidinsiančių šį sutarimo laipsnį. Teigiamo rezultato galima pasiekti patikslinus vertinimo skales arba patobulinus vertintojų kvalifikaciją.

Duomenų rinkimas, skaidymas ir interpretavimas

Kai kuriais atvejais gali prireikti pateikti pačios duomenų rinkimo įvairiais lygmenimis (vietos, regiono, nacionaliniu mastu) procedūros ir naudojimosi kokybinio vertinimo skalėmis būdų aprašymą. Taip pat svarbu aptarti, kokius duomenis vertėtų kaupti nacionaliniu lygmeniu. Pavyzdžiui, kai kurie vertinimo kriterijai tinka matuoti išsilavinimo, administravimo lygį (pvz. vietos, regiono, nacionaliniu mastu), jie gali padėti išsiaiškinti žmonių pasiskirstymą pagal lytį ar amžių, geografinę vietovę ar institucijų tipą.

Be to, turėtų būti pateikti paaiškinimai kaip gauti rezultatai turėtų būti interpretuojami. Pateikus tokias rekomendacijas dėl kiekvieno vertinimo kriterijaus panaudojimo būtų užkirstas kelias arba ženkliai sumažėtų klaidingų gautų duomenų interpretacijų rizika.

Proceso dizainas

Labai svarbu apgalvoti visas esmines procedūras nacionaliniu ir Europos lygmeniu: duomenų rinkimo valdymą, jų interpretavimą ir atgalinį ryšį. Turi būti aiškiai apibrėžtas duomenų rinkimo periodai. Žmonės, atsakingi už duomenų rinkimą turi būti paskirti ir apmokyti. Europos lygmenyje turi būti susitarta dėl ataskaitų pateikimo procedūros.

Ateities darbai

Dėl ribotų išteklių projekto metu būta tam tikrų apribojimų. Kaip buvo minima 7 skirsnyje buvo pasirinktos tik trys sritys iš visų įtakojančių inkluzinio švietimo plėtrą, tačiau ateityje reikėtų patyrinėti ir likusias. Ateityje plečiant rodiklių sąrašą, būtina padirbėti ir su šio projekto metu plačiau nenagrinėtais aspektais. Šito nepadarius rodiklių sąrašas bus neišbaigtas (t. y. neatspindės tikrosios inkluzinio švietimo aprėpties). Nestebina, kad sritys yra tos, kurios buvo kažkiek tyrinėtos anksčiau arba su jomis dirbama šiuo metu kituose Agentūros projektuose. Rezultatai (pvz., rekomendacijos) parengtos projekto metu galėtų tapti geru pagrindu rengiant rodiklius tam tikroje pasirinktoje srityje (žr. 8 skyrių apie tai, kaip rekomendacijos siejasi su šio raporto rengimo metodu). Pateiktas sąrašas taip pat galėtų būti traktuojamas kaip nagrinėtinų ateityje temų darbotvarkė, tinkanti nacionalinio ar europinio lygmens projektams, seminarams, konferencijoms, arba kitokio pobūdžio renginiams.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Booth, T. and Ainscow, M. 2002. *Index of Inclusion: developing learning and participation in schools*, Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE)

European Agency for Development in Special Needs Education (red.) 2007. *Lisabonos deklaracija internete*: <http://www.european-agency.org/publications/flyers/lisbon-declaration-young-people2019s-views-on-inclusive-education> (Paskutinį kartą žiūrėta: 2009 m. liepos 7 d.)

European Commission, Directorate General for Education and Culture (red.) 2002. *Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010; The work programme on the future objectives of education and training systems*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities

European Council, 2000. Lisbon European Council 23 and 24 March 2000, Presidency Conclusions, *internete*: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (Paskutinį kartą žiūrėta: 2009 m. liepos 9 d.)

Hollenweger, J. and Haskell, S. (red.) 2002. *Quality Indicators in Special Needs Education: an International Perspective*, Lucerne: Edition SZH/SPC

Meijer, C.J.W. (red.) 2003. *Special education across Europe in 2003: trends in provision in 18 European countries*, Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

Peacey, N. 2006. *Reflections on the Seminar*, Vienna: European Agency for Development in Special Needs Education (Presentation given at the Assessment Project meeting, 20 May, 2006)

Peters, S., Johnstone, C. and Ferguson, P. 2005. *A Disability Rights in Education Model for evaluating inclusive education*, (Michigan State University, East Lansing, MI, USA), London: Taylor & Francis

Soriano, V., Kyriazopoulou, M., Weber, H. and Grünberger, A. (red.) 2008. *Young Voices: Meeting Diversity in Education*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) 1994. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, Paris: UNESCO

Watkins, A. (red.) 2007. *Assessment in Inclusive Settings: Key issues for policy and practice*, Odense: European Agency for Development in Special Needs Education

SPECIALIŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Duomenų rinkimas – bet kuris procesas, kurio metu statistinės analizės tikslu informacija renkama ir apdorojama ją susumuojant.

Duomenų skaidymas – duomenų skaidymas arba grupavimas į tam tikrus komponentus (atvirktinis duomenų kaupimo procesui).

Išmatuojamas – kažkas, ką galima tam tikru būdu išmatuoti ir išreikšti skaičiais.

Jutiklis – matavimo įrankio dalis, tiesiogiai reaguojanti į pokyčius aplinkoje.

Naudojamas rodiklis – rodiklis, kuris buvo apibrėžtas taip, kad jį įmanoma išmatuoti.

Naudojimas – procesas ar veiksmų seka nukreipta pasiekti rezultatą.

Nuoseklumas/nuoseklumo laipsnis – standartizacija, prieštaravimų tarp sistemos dalių ar komponentų nebuvimas.

Rodiklis – parametras arba vertė, kylanti iš tam tikrų parametru, kuria siekiama pateikti informaciją apie tam tikrą būklę ar reiškinį.

Stebėsena – procesas, kai kažkas yra stebima (ir kartais pastebėjimai užrašomi).

Vertintojas – asmuo atliekantis vertinimą.

Vertintojų tarpusavio sutarimas – vertintojų tarpusavio sutarimo lygis. Tai rodiklis, atskleidžiantis kiek esama konsensuso (vieningo požiūrio) jų pateiktuose vertinimuose.

DALYVAVUSIŲ PROJEKTE EKSPERTŲ SĄRAŠAS

AIRIJA	Michael Travers	michael_travers@education.gov.ie
AUSTRIJA	Karl Hauer	karl.hauer@ooe.gv.at
BELGIJA (Flamandų bendruomenė)	Elisabeth Deschauer	elisabeth.deschauer@ugent.be
	Caroline Vanderkinderen	caroline.vandekinderen@ugent.be
BELGIJA (Pranzūzakalbių bendruomenė)	Patrick Beaufort	pbeaufort@ecl.be
	Jean-Claude De Vreese	jeanclaude.devreese@skynet.be
ČEKIJA	Věra Vojtová	vojtova@jumbo.ped.muni.cz
DANIJA	Hans Henrik Knoop	knoop@dpu.dk
ESTIJA	Inga Kukk	Inga.kukk@hm.ee
GRAIKIJA	Maria Michaelidou	smi@acm.org
ISLANDIJA	Anna Kristin Sigurðardóttir	annakristin@khi.is
ISPANIJA	Marta Sandoval Mena	marta.sandoval@uam.es
ITALIJA	Serenella Besio	s.besio@univda.it
JUNGTINĖ KARALYSTĖ (Anglija)	Brahm Norwich	B.Norwich@exeter.ac.uk
JUNGTINĖ KARALYSTĖ (Škotija)	Martyn Rouse	m.rouse@abdn.ac.uk
KIPRAS	Kalomira Ioannou (PAG narys)	kioannou@moec.gov.cy
	Anastasia Hadjiyannakou	hadjanas@cytanet.com.cy

LATVIJA	Guntra Kaufmane	guntra.kaufmane@vsic.gov.lv
LIETUVA	Laima Paurienė	laima.pauriene@spc.smm.lt
MALTA	Mario Testa	mario.testa@gov.mt
NORVEGIJA	Anders Øystein Gimse (PAG narys)	Anders.Oystein.Gimse@utdanning sdirektoratet.no
	Svein Nergaard	svein.nergaard@statped.no
OLANDIJA	Berthold van Leeuwen	B.vanLeeuwen@slo.nl
PORTUGALIJA	Filomena Pereira	filomena.pereira@dgidc.min-edu.pt
PRANCŪZIJA	José Seknadjé	jose.seknadje@inshea.fr
ŠVEDIJA	Agneta Gustafsson	agneta.gustafsson@spsm.se
	Ingemar Emanuelsson	ingemar.emanuelsson@telia.com
ŠVEICARIJA	Judith Hollenweger (PAG narys)	judith.hollenweger@phzh.ch
VENGRIJA	Zsuzsa Hámori-Váczy (PAG narè)	zsuzsa.vaczy@om.hu
	Zsuzsa Várnai	varnaizsuzsa@level.datanet.hu
VOKIETIJA	Anette Hausotter	anette.hausotter@iqsh.de
	Matthias V. Saldern	vsaldern@uni-lueneburg.de

Leidinyje „Rodiklių rengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti“ pristatomos esminės Agentūros vykdyto projekto, kuriame dalyvavo 23 Europos valstybės, įžvalgos.

Šio projekto pagrindinis tikslas buvo parengti metodologiją, kuria vadovaujantis būtų parengtas sąrašas rodiklių, įgalinančių vykdyti pokyčių stebėseną nacionaliniame ir Europiniame lygmenyse. Tokie rodikliai turi būti nukreipti į šalių vykdomos politikos vertinimą, nes būtent ji gali skatinti arba stabdyti inkluzinio ugdymo plėtrą mokyklose. Kelios Europos ir tarptautinės institucijos ėmėsi užduoties parengti rodiklius, leisiančius tirti ir vertinti specifinius šalių vykdomos politikos ypatumus. Šių institucijų siūlymais remtasi rengiant sąrašą rodiklių, kurie padės inkluzinio švietimo plėtotę tirti, vertinti, vykdyti jos stebėseną.

Pagrindinės projekto išdavos:

- Pirma, nustatant ir įvardijant rodiklius taikytas metodas „iš apačios į viršų“. Tai sudarė sąlygas atsižvelgti į visų projekto ekspertų siūlymus ir prieiti prie bendros išvados;

- Antra, buvo parengtas rodiklių, susijusių su stebėseną trijų raktinių sričių, turinčių didžiausią poveikį inkluzinio švietimo plėtotei, – politikos, dalyvavimo, finansavimo – sąrašas ir sukaupta šių rodiklių taikymo praktikoje pavyzdžių aprašų.

Be to, projekto metu siekta parengti tokius rodiklius, kurie įgalintų atlikti konstruktyvią pokyčių įvairiose šalyse stebėseną ir juos palyginti, bei sudarytu sąlygas skleisti gerą patirtį – atspindėti kas buvo veiksminga ir yra sėkmingai įgyvendinama plėtojant inkluzinę švietimo sistemą.

Šiame raporte aprašoma projekto struktūra, pateikiamas metodologinis jo veiklų pagrindimas, tikslai ir uždaviniai, o taip pat pristatoma rodiklių, skirtų inkluzinio švietimo plėtotei stebėti, rengimo metodika.

